

Werner Weidenfeld (ed.): *Shaping Change – Strategies of Transformation. Results of the International Survey.*

Carl Bertelsmann Prize. 1. Aufl. Gütersloh: Bertelsmann Foundation Publishers, 2001, 228 stran, ISBN 3-89204-586-0.

Recenzovaná publikace vznikla na základě soutěže organizované *Nadací Carl Bertelsmanna* v roce 2001, jejímž tématem byla analýza současných procesů a výsledků systémové transformace a úspěšného rozvoje v jednotlivých transformujících se a rozvojových zemích světa. Hlavním cílem udělované ceny bylo „ocenění nadstandardních výsledků dosažených v procesu přechodu k tržně orientované demokracii“,¹ neboť podle názoru zmíněné nadace jsou demokracie a tržní ekonomika základním předpokladem a zárukou dlouhodobého stabilního mírového rozvoje států. Oceněné procesy měly být současně použitelné jako modely pro další státy, procházející obdobnými procesy, a tak přispět k jejich podpoře ve světě, jakož i k teoretické diskuzi o problematice transformace a rozvoje.

Organizátoři soutěže proto po pečlivé analýze stanovili jednotlivá *kritéria pro posouzení úspěšnosti transformace a rozvoje* a vybrali státy, které se na základě dosaženého stupně transformace a rozvoje mohly ucházet o cenu Carla Bertelsmanna v roce 2001. Kritéria hodnotila nejen dosažený stupeň demokratizace a naplnění kritérií tržní ekonomiky, ale i manažerské úspěchy politické reprezentace, tj. např. schopnost poučit se z vlastních chyb, přicházet s inovativními přístupy k řešení problémů či reagovat na nepředvídané situace v procesu transformace, a využitelnost daného transformačního modelu pro jiné státy s obdobnými výchozími podmínkami. V rámci udílené ceny nebyly oceněny pouze vynikající transformační úspěchy států, ale i jednotlivci, kteří významně přispěli k úspěchu těchto procesů.

Vzhledem k významné variabilitě jednotlivých transformačních a rozvojových procesů však autoři kladli důraz nejen na to, do jaké míry jednotlivé státy splňují stanovená politická, sociální i ekonomická kritéria, ale také na to, do jaké míry autoři systémových přeměn dokázali skutečně reálně zlepšit situaci v daných zemích. Autorům jednotlivých studií se podařilo nejen statické zhodnocení výsledků transformačních a rozvojových procesů, ale prezentované analýzy posuzují rovněž úspěch transformace ve srovnání s původní situací státu, tj. rozsah, v jakém se podařilo splnit cíle transformace, a oceňují též inovativní přístupy k problémům transformace a rozvoje s ohledem na místní podmínky.

Vzhledem k obtížnému srovnávání výsledků transformačních procesů v různě vyspělých státech se organizátoři soutěže rozhodli ji rozdělit na *dva samostatné okruhy*, a to jednak na ocenění nejlepších výsledků procesu systémové transformace a jednak na ocenění vynikajících výsledků dosažených v procesu rozvoje. Celkem bylo do soutěže zahrnuto třicet devět vysoce rozvinutých transformačních procesů a sedmáct vynikajících úspěchů v oblasti rozvoje, z nichž byly v prvním kole vybrány „favorité“ v jednotlivých kategoriích. V těchto státech pak odborníci z různých oborů zkoumali postup a výsledky transformačních i rozvojových procesů přímo na místě, čímž byla zajištěna vysoká důvěryhodnost předkládaných informací. Na základě výsledků podrobných analýz získalo ocenění v první kategorii za příkladný transformační proces Polsko, v kategorii oceňující významný pokrok v rozvoji byla nejuspěšnější Bolívie. Úspěšnost transformačních a rozvojových procesů byla přitom posuzována zejména ve srovnání s počátečními podmínkami daného státu.²

Další část publikace se věnuje *problematice systémové transformace*. V první kapitole nejprve Olaf Hillenband a další autoři podrobně analyzují jednotlivá kritéria hodnocení procesů transformace. Za hlavní *kritéria přechodu k tržně orientované demokracii* autoři publikace považují existenci demokratických a tržních institucí, zajišťujících základní lidské svobody, existenci právního státu a systematický management transformační strategie. Ke kritériím přechodu k demokracii patří rovněž stabilita a efektivnost demokratických in-

stitucí; způsob, jakým jsou ve společnosti reprezentovány zájmy jednotlivých skupin (etnických, teritoriálních, zájmových); funkčnost a stupeň svobody sdělovacích prostředků; existence občanské společnosti či vliv externích činitelů na proces transformace. Ekonomická kritéria přechodu k tržní společnosti hodnotí úspěch jednotlivých transformujících se států v makroekonomické i mikroekonomické oblasti rovněž s ohledem na sociální úlohu států. Kritéria týkající se managementu transformace analyzují zejména konzistentnost zvolené transformační strategie a její vztah ke zdrojům jednotlivých států, jakož i efektivnost využívání těchto zdrojů či schopnost vedoucích činitelů poučit se z vlastních chyb a reagovat na nepředvídané situace vzniklé v průběhu transformačního procesu.

Následující kapitoly jsou věnovány podrobné srovnávací analýze transformačních procesů v *Polsku*, v *Maďarsku* a ve *Slovinsku* (prof. dr. Wolfgang Merkel, Claudia Eicher, Mirko Krück, Máté Szabo a dr. Franz-Lothar Altmann) a komparativní analýze neevropských případů úspěšné transformace, konkrétně srovnání transformačních procesů v *Korejské republice*, na *Tchaj-wanu* a v *Uruguayi* (Aurel Croissant, prof. dr. Hans-Jürgen Puhle a prof. dr. Eberhard Sandschneider). Autoři analýz podrobně popisují vývoj v jednotlivých zemích a komentují proces, hlavní úspěchy, nedostatky i výsledky jednotlivých transformačních procesů. Čtenář má tak možnost seznámit se s vnitropolitickým a ekonomickým vývojem daných států, s hlavními problémy, s nimiž se tyto státy v procesu transformace potýkaly, i s přístupy, které politici a ekonomičtí představitelé států zvolili při jejich řešení.

Jednotlivé kapitoly obsahují navíc tabulky a grafy, komentující politický a ekonomický vývoj v příslušných státech. Za pozornost stojí rovněž přehledné komparativní shrnutí výsledků transformace ve výše uvedených státech podle jednotlivých kritérií, zahrnujících obecné srovnání dosažených výsledků a původních podmínek transformace, komparaci hlavních nedostatků a speciálních výsledků systémové změny či zhodnocení toho, do jaké míry může daný proces transformace fungovat jako model pro státy s obdobnými výchozími podmínkami.

S ohledem na výše uvedená kritéria úspěšnosti transformačních procesů bylo za příkladnou realizaci uvedeného procesu oceněno *Polsko*. Autoři vyzdvihli zejména schopnost polského vedení reagovat na měnící se situaci a poučit se z vlastních chyb, jakož i skutečnost, že polská transformace probíhala s časovým náskokem před obdobnými procesy v ostatních zemích střední a východní Evropy, jimž proto sloužila jako model přechodu od komunismu k tržně orientované demokracii. Mimořádné uznání získali též význačné polské osobnosti, které se zasloužili o úspěšnou transformaci (Adam Michnik, Leszek Balcerowicz a Tadeusz Mazowiecki). Autoři vyzdvihli významnou roli občanské společnosti a zejména církve v transformačním procesu.

Třetí část knihy analyzuje vynikající výsledky dosažené v procesu rozvoje ve třech státech v geograficky odlišných regionech světa, konkrétně v *Bolívii* (prof. dr. Hans-Jürgen Puhle), v *Mali* (dr. Stefanie Hanke a prof. dr. Siegmund Schmidt) a na *Mauriciu* (prof. dr. Franz Nuscheler). Jak zdůrazňují autoři úvodní kapitoly této části věnované rozvoji (Bernard Kuzmits a prof. dr. Franz Nuscheler), pro zhodnocení výsledků přechodu k demokracii a k tržní ekonomice a celkového rozvoje těchto států nestačí využít pouze standardní kritéria rozvoje, jako je např. ukazatel lidského rozvoje (Human Development Index – HDI) používaný OSN či známý *magický pětiúhelník rozvoje* používaný v 70. letech, které podle názoru autorů publikace nepostihují všechny podstatné aspekty rozvojového procesu v současném světě. Franz Nuscheler navrhuje proto *nová vlastní kritéria rozvoje*, která mj. zahrnují i udržitelnost a nezvratnost vývoje k demokracii a k tržní ekonomice v rozvíjejících se státech, relativní pokrok zaznamenaný v tomto procesu ve srovnání s původními podmínkami států, manažerské úspěchy dosažené v procesu rozvoje či hodnocení míry, do které rozvoj přispívá ke svobodě volby odrážející mj. demokratizaci, rozvoj tržní ekonomiky a občanské společnosti.³

S ohledem na tato kritéria proto považují autoři jednotlivých analýz výsledky rozvoje v *Bolívii*, v *Mali* a na *Mauriciu* za příklady obzvláště úspěšného rozvoje, a to zejména vzhléd-

RECENZE

dem k počátečním nepříznivým ekonomickým i politickým podmínkám těchto států. Cenu za dosažení nejlepších výsledků v oblasti rozvoje získala na základě posouzení výše uvedených kritérií *Bolívie*. Autoři ocenili zejména vnitropolitický vývoj v této zemi s výrazně nevýhodnými počátečními politickými a ekonomickými podmínkami, jakož i politickou kulturu Bolívie, charakteristickou příkladným kulturním dialogem a spoluprací představitelů různých politických sil, přispívající k politické stabilitě i k ekonomickému rozvoji země. Bolívii považují rovněž za příklad státu s dobrými legislativními podmínkami, který je založen na vládě zákona, obsahuje principy participační demokracie (např. institut ombudsmana), a tak vytváří příznivé právní i politické podmínky pro rozvoj ekonomiky a pro příliv zahraničních investic do Bolívie. Za významný přínos k rozvoji demokracie a tržní ekonomiky v tomto státě byli oceněni též významní jednotlivci (bývalý ministr spravedlnosti dr. René Blattmann Bauer a ombudsmanka Anna María Campero de Romero).

Recenzovanou publikaci doplňují přílohy, které poskytují obecné informace o ceně Carla Bertelsmanna, o postupu výběru kandidátů a vítězů soutěže, o složení komise a o jednotlivých autorech publikace. Čtenáři jistě ocení rovněž obsáhlý seznam *literatury* u jednotlivých kapitol knihy, který zahrnuje literaturu domácího i zahraničního původu, včetně odkazů na novinové články a na hodnotící zprávy nezávislých externích organizací.

Autorům publikace se podařilo shromáždit velké množství informací o transformačních a rozvojových procesech v současném světě a na jejich základě vydat vskutku *ojedinelé dílo*, které přehledným analytickým způsobem podává informace o současném politickém, ekonomickém i sociálním vývoji v různých částech světa, a to často na základě velmi originálních srovnání na první pohled nesrovnatelných případů transformace a rozvoje. Vzhledem k této diverzitě, k prestiži a k finanční odměně spojené s udílenou cenou je třeba pozitivně ocenit též snahu organizátorů soutěže klást důraz na jednoznačnou definici jednotlivých hodnotících kritérií a postupů hodnocení výsledků transformačních a rozvojových procesů tak, aby byly výsledky soutěže poskytující přehled o vývoji v různých částech světa vzájemně srovnatelné.

Recenzovanou publikaci jistě ocení nejen odborníci se zájmem o současné transformační procesy. Vzhledem k tomu, že kniha vychází nejen z teoretické analýzy vývoje, ale zahrnuje rovněž výsledky „terénní práce“ autorů publikace, jako jsou rozhovory s místními politiky, se zástupci neziskového sektoru, s předními ekonomy a s dalšími odborníky, se českému čtenáři dostávají do ruky skutečně zajímavé analýzy zpracované na vysoké úrovni často komparativním způsobem. Publikaci by mohli velmi dobře využít rovněž studenti historie, mezinárodních vztahů, politických věd, ekonomie a komparačních studií, neboť poskytuje velmi dobrý přehled o historickém, politickém i ekonomickém vývoji ve vybraných oblastech v posledním období. Kniha by mohla být užitečná též zájemcům o praktické aspekty transformačních a rozvojových procesů, neboť poskytuje zajímavý pohled na to, proč a jakým způsobem se vybraným a oceněným státům podařilo dosáhnout úspěchu v procesu transformace a rozvoje, často navzdory velmi špatným počátečním podmínkám. Problémem ovšem bude její dostupnost, neboť rozhodně nejde o publikaci, která by byla ve větší míře distribuována na území České republiky. Případným skutečným zájemcům lze doporučit, aby se obrátili na německé instituce v naší zemi, např. na Goethe Institut.

Radka Havlová

¹ Weidenfeld, Werner (ed.): *Shaping Change – Strategies of Transformation. Results of the International Survey. Carl Bertelsmann Prize*. 1. Aufl. Gütersloh: Bertelsmann Foundation Publishers, 2001, s. 7.

² Viz tamtéž, s. 46–47.

³ Viz tamtéž, s. 147–149 a 156–158.